

886.1.09

Јасмина Тонић

ПЕСМА О СУСПРЕТУ КОЈИ СЕ НЕ МОЖЕ ИЗБЕЋИ

О њесми „Неко корача њуџем”
Живорада Недељковића

Своје самосвојно песничко присуство, Живорад Недељковић, потврђује и најновијом књигом, четвртом по реду, *Језик увелико*. Иако Недељковићева поезија (још увек) није добила место које јој припада, о њој се не може ћутати. Разлога има довољно и они су познати из досадашњих, ретких критичких осврта на стваралаштво овог песника. Активно учешће језика у грађењу семантичке структуре песама и његова примарна улога у трагању за могућностима певања, доминантна је црта Недељковићеве поезије. Из таквог песничког односа према језику, настао је и један особен поетски свет именован у наслову књиге *Језик увелико*.

У претходној збирци, *Туџин и још 50 њесама*, Живорад Недељковић свој поетски свет изградио је на опажањима и искуству из свакодневног живота, полазећи и од непоетичних елемената попут ситуација и призора пред шалтером, смрти вепра, одласка на посао, телефонског разговора, жваке на путу, итд. Реалан свет о коме се пева из перспективе садашњег тренутка, основна је нит од које Недељковић полази и у песмама збирке *Језик увелико*. Тај свет недвосмислено има негативне конотације и отуда се код самог песника јавља потреба за проналажењем одређеног смисла, или бар, делимичним преуређењем постојећег поретка ствари и односа који владају у њему. У књизи *Језик увелико*, присуство непоетичних елемената сведено је на минимум у корист дубљег и свеобухватнијег трагања за одговорима о људској егзистенцији, смрти, пролазности, поезији. Међутим, резултат тих свеобухватних трагања је скоро увек поражавајући: свет је тама, у људско срце се настанила звер, нада полако ишчежава, а смрт и пропадање су једино извесни. Суочен са таквим увидима, песник се окреће свету и простору песме, снажећи га непрекидно вештим комбиновањем језичког

материјала. Отуда у поезији Живорада Недељковића, значајну улогу игра „особена песничка реторика, честа употреба тзв. барокног стила, као што су густа метафоричка реторика, развијено поређење и перифраза”¹ али и осећање меланхолије које прожима већину песама збирке *Језик увелико*.

Присуство поетичких елемената у структури песама важан је елемент Недељковићеве поезије. У том смислу, поезија, њена позиција и смисао у садашњости, као и материјал, речи од којих се она гради, основни су моменти на којима почива поетика овог песника. Они су најексплицитније дати у песмама „Глад” и уводној „У пећини”, мада је њихово присуство уочљиво у скоро свим песмама збирке. Иако је свет који окружује песника препун патње, таме и зла испуњен пролазношћу и блиским присуством смрти (још један битан мотив поетике), поезија, а самим тим и језик нуде одређену могућност да се, бар на тренутак, побегне у другачији простор и стварност који не одричу постојање реалног, али допуштају потпуну стваралачку слободу свом творцу.

Мотив пролазности и смрти, такође је део Недељковићеве поетике. Чини се да је песник, оглашавајући се са позиције сопствене савремености, понудио један индивидуалан и могућ одговор на ову тему, дајући примарну улогу језику у њеном развијању и конкретизовању. Пролазност и смрт су присутни у скоро свакој од песама збирке *Језик увелико*, али нису дати експлицитно, већ се откривају у њиховим најдубљим структурама, сакривени иза, наизглед, једноставних ситуација и догађаја или свакодневних размисљања песничког субјекта (о киши, јесени, поезији, књигама, куповини, сусретима, жељама, итд).

Поменуте ствари, догађаји и ситуације само су декор, односно, нека врста предтекста од кога се полази у грађењу песама. Иза тих слика ишчитава се мисао о пролазности, смрти, песниковом и нашем времену, смислу постојања.

У песми „Неко корача путем” основну тему чини управо мотив смрти, метафорично развијан кроз слику човека који корача путем. Навешћемо у целини:

*Неко, огуглао на свирку међу стабљикама кукуруза,
Неко, заборавив како се гласе њишнице, и крошње
Ожалење у саставима душевних песника, неко
Корача својим њишем и не газе декор њишарачки.*

*Час у врхове обуће загладан, час у небо, замрачено
Уишлом музиком, мицањем главе њишврхује
Да нас види.*

*Замичући у живицу, као фазан њед цевима,
Усисан у муклину из које неће излећећи њане,
Срећош га не марети кани ли за мнош, у њишње,
Као да знадох: он, огуглао, иде њишем,*

*И не доишче га њоредна њишходности.
Јер зна: гњили као дрењине, шарено њерје,
Јесмо на њом њишу.*

¹ Драган Хамовић: „Заводљиви склад трпљења”, Повеља, март 1/2000, Краљево, стр. 151.

Песма је компонована од четири строфоида, симетрично распоређена (катрен — терцина — катрен — терцина) и има форму слободног (помереног) сонета. Први и други строфоид у непосредној је вези са лирским јунаком, док се последња два односе на песничког субјекта, али и на човека уопште. Међутим, присуство лирског јунака испуњава целокупан простор песме, чиме се и композиционо подвлачи његова доминација у општој значењској структури. Песнички субјекат присутан је од почетка песме, али је он само посматрач који своје присуство оглашава тек при крају, у стиху *Срејтох га не марећи кани ли за мном, у џрње*. У последња два стиха индивидуална позиција песничког субјекта (ја), биће замењена перспективом мноштва (сви, ми): *Јер зна: гњили као дрењине, шарено перје, / Јесмо на њом љуш*.

За ближе одређење лирског јунака, иако је у његовом именувању употребљена неодређена заменица (*неко*), од значаја су глаголи: оуглати, заборавити, корачати, не газити, не догичати, знати. Ако под глаголом *оуглати* (који се два пута јавља у песми) подразумевамо осећање или стање апсолутне равнодушности према свему што нас окружује (лепота, среће или, пак, патња и несрећа) онда лирски јунак може представљати човека који је дошао до одређене животне спознаје, а у крајњој инстанци и саму смрт. Потврду налазимо већ у наставку првог стиха, али и у преостала три стиха првог строфоида. Песничка слика *Њејшарачког декора* који подразумева свирку међу стабљикама кукуруза и оглашавање птица у крошњама, упућује нас на став песничког субјекта према одређеној врсти поезије свог времена, али је она и у функцији истицања потпуне незаинтересованости лирског јунака за споредне ствари и догађаје. Али, симболично значење ових стихова односи се на сам живот и смрт која поништава сваки његов смисао. У односу на коначност и поезија и сам живот делују као *Њејшарачки декор*, покушај да се лажним смислом завара пролазност. Из тих разлога *Неко корача својим љушем и не газе декор Њејшарачки*.

Надмоћ оног који корача путем још више истичу његови покрети: мицање главом и поглед који са врхова своје обуће (обућа као симбол ауторитета, слободе и свести о сонственој надмоћи) усправља ка небу *замраченом ушћлом музиком*. Ову песничку слику додатно боји аудитивна тама која испуњава простор изнад и око лирског јунака, наглашавајући свеопште присуство тишине. Са друге стране, у таквој атмосфери, надмоћ лирског јунака (смрти) у односу на оно што се око њега налази, означена је као свесна незаинтересованост (незаинтересованост, која долази на крају после сваког сазнања, а не на почетку), јер он, ипак, све види.

Оглашавање песничког субјекта, односно, његовог директног присуства у песми, последица је сусрета са лирским јунаком. Притом и сам песнички субјекат преузима на одређени начин, и у одређеној мери, познати образац понашања онога кога среће: *Срејтох га не марећи кани ли за мном, у џрње*. Можда би се могло, када је реч о наведеном стиху, говорити о покушају да се кроз поистовећивање са понашањем лирског јунака избегне сусрет са њим, а тиме и са смрћу, међутим, таква позиција песничког субјекта само је тренутна и не доноси олакшање. Страх од смрти и неизвесности, назначен у стиховима *Замичући у живицу, као фазан њед цевима / Усисан у муклину из које неће излетији шане*, превладан је проналажењем излаза у патњи и трпљењу који и јесу основни чиниоци људског живота. Затворени у свом свету (*Усисан у муклину*) који је само привид сигурности,

ипак остајемо неми пред пролазношћу (*из које неће излетиши ѿане*). У том смислу, последња песничка мудрост је ћутање (*муклина*).

Завршни стихови песме потврда су претходних: *Јер зна: гњили као дрењине, шарено ћерје, / Јесмо на ѿом ћућу*. Метафорама *гњили као дрењине* и *шарено ћерје* остварен је контраст на дословном и пренесеном плану значења песме. У првом случају модра и тамна боја гњиле дрењине супротност је блештавом сјају шаренила. Али, с обзиром да оне граде једну песничку слику, њихово симболично значење упућује на два различита периода у човековом животу: доба пуне зрелости и период младалачког заноса. Ипак, за човека једина и коначна спознаја је смрт. Подложен времену и пролазности, немоћан да се одупре физичком пропадању, човек, заклањајући се иза сопствене обмане, невешто покушава да потисне свест о томе шта јесте. Без обзира што је смрт једина извесност у људском животу, потврђена стихом *Јесмо на ѿом ћућу*, у песми „Неко корача путем”, резигнација и песимизам нису основна осећања која се јављају. Спремности песничког субјекта да свесно прихвати живот доприноси и мирно суочавање са истином и реалношћу. Иронија са почетка песме, у њеном завршном делу, стекла је дозу горчине и опорости, делом се преобразивши у мирно суочавање са животом, али само тренутно, да би одмах потом била поништена сазнањем да *Јесмо на ѿом ћућу*. Томе ни сама песма нема више шта да дода.